



# VEŘEJNÁ PROSTRANSTVÍ aneb jak udělat veřejný prostor dobře

Implementace Politiky architektury a stavební kultury ČR



# **VEŘEJNÁ PROSTRANSTVÍ aneb jak udělat veřejný prostor dobře**

Implementace Politiky architektury a stavební kultury ČR

Politika architektury a stavební kultury ČR

Cíl 2.2 – Zajistit kvalitu veřejných prostranství za pomoci integrovaných a komplexních řešení.

Opatření 2.2.3 – Nástroji územního plánování prosazovat adekvátní využití a měřítko objektů obklopujících veřejná prostranství. Dbát na respektování genia loci lokality.

Garant za Ministerstvo pro místní rozvoj:

Garant za Ústav územního rozvoje:

Zpracovala:

Ing. arch. Josef Morkus, Ph.D., odbor územního plánování

Ing. arch. Naděžda Rozmanová

Ing. arch. Hana Šimková, Ph.D.

Ministerstvo pro místní rozvoj ČR

Ústav územního rozvoje

Praha, Brno. Březen 2019

ISBN 978-80-7538-208-5  
ISBN 978-80-87318-75-1

Ministerstvo pro místní rozvoj ČR  
Ústav územního rozvoje

## VEŘEJNÁ PROSTRANSTVÍ / GENIUS LOCI

**KAŽDÉ MÍSTO MÁ URČITÝ GENIUS LOCI – DUCHA MÍSTA – ATMOSFÉRU PROSTORU.  
POVINNOSTÍ URBANISTY NEBO ARCHITEKTA JE NA NĚJ UPOZORNIT  
A PŘÍPADNĚ HO VTÁHNOUT DO DĚJE.**

### OBSAH

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |           |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>1. SLOVO ÚVODEM .....</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | <b>7</b>  |
| Cíl publikace – Politika architektury a stavební kultury České republiky – Veřejná prostranství a Politika architektury a stavební kultury České republiky – Obsah publikace – Pozitivní přístup                                                                                                                                                                                                                                 |           |
| <b>2. ZÁKLADNÍ POJMY .....</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | <b>9</b>  |
| Genius loci – Veřejné prostranství – Plocha veřejného prostranství – Významné prostranství – Územní studie – Územní studie veřejného prostranství – Údržba – Výšková hladina – Dominanta – Pohledově exponované místo – Průhled – Měřítka a proporce                                                                                                                                                                             |           |
| <b>3. MOTIVACE, INSPIRACE .....</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              | <b>15</b> |
| Neexistuje univerzální model, hledejte v různých zdrojích – Knihy, sborníky, metodiky, výzkum – Vybrané webové stránky                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |           |
| <b>4. GENIUS LOCI – DUCH MÍSTA .....</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         | <b>21</b> |
| Co je to vlastně genius loci a v jaké souvislosti je třeba ho vnímat – Existence, prostor, architektura – Kvalitativní chápání architektury, fenomenologie místa – Struktura místa – Struktura umělého místa – Význam – Dějiny – Místo dnes – Ztráta místa                                                                                                                                                                       |           |
| <b>5. VEŘEJNÁ PROSTRANSTVÍ .....</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             | <b>27</b> |
| Principy a pravidla územního plánování – Druhy veřejných prostranství – Vlastnosti veřejných prostranství – Funkce veřejných prostranství – Problémy veřejných prostranství – Trendy v budoucím zaměření na veřejná prostranství – Nástroje k plánování a realizaci veřejných prostranství – Participace veřejnosti – Zajištění harmonického rozvoje veřejného prostranství – A na závěr – jak tedy udělat veřejný prostor dobře |           |
| <b>6. POUŽITÉ ZDROJE .....</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | <b>37</b> |
| <b>7. OBRAZOVÁ PŘÍLOHA .....</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 | <b>39</b> |
| Využijte dobrá řešení a dobré nápady                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |           |





## 1. SLOVO ÚVODEM

### Cíl publikace – Politika architektury a stavební kultury České republiky – Veřejná prostranství a Politika architektury a stavební kultury České republiky – Obsah publikace – Pozitivní přístup

Cílem publikace je naplňovat vize, strategické cíle a vybraná opatření dokumentu Politika architektury a stavební kultury České republiky. Plnění jednotlivých opatření přispívá k realizaci úkolu uloženého vládou a tím k podpoře a rozvoji architektury a stavební kultury, ke zvyšování kvality prostředí vytvářeného výstavbou.

**Cíl publikace**

**Politika architektury a stavební kultury ČR** je strategický dokument s celostátní působností schvalovaný vládou České republiky. Její zpracování uložila vláda v roce 2011 usnesením, kterým schválila Koncepti bydlení České republiky do roku 2020.

Podnětem k jejímu vzniku byla též výzva definovaná v "Závěrech Rady Evropské unie o architektuře: přínos kultury pro udržitelný rozvoj (2008/C 319/05)".

Politika architektury a stavební kultury ČR stanovuje vizi a základní cíle ve střednědobém až dlouhodobém horizontu, rozčleněné dle témat. Pro dosažení stanovených cílů navrhuje opatření, včetně určení zodpovědných a spolupracujících institucí a termínů splnění opatření.

**Politika architektury a stavební kultury České republiky**

„Veřejná prostranství aneb jak udělat veřejný prostor dobře, Implementace Politiky architektury a stavební kultury České republiky“ je publikace zpracována Ústavem územního rozvoje v Brně (dále jen ÚÚR), za garance OÚP MMR. Je výsledkem řešení úkolu Politiky architektury a stavební kultury ČR v rámci tématu 2: Veřejná prostranství, Cíle 2.2: Zajistit kvalitu veřejných prostranství za pomoci integrovaných a komplexních řešení, **Opatření 2.2.3: Nástroji územního plánování prosazovat adekvátní využití a měřítko objektů obklopujících veřejná prostranství. Dbát na respektování genia loci lokality.**

**Veřejná prostranství a Politika architektury a stavební kultury České republiky**

Publikace má především **usnadnit orientaci v oblasti tvorby kvalitních veřejných prostranství v návaznosti na respektování genia loci** lokalit. Neklade si za cíl vytvořit manuál. Publikace je určena především orgánům obcí, starostům, místním zastupitelům, architektům či projektantům. Může napomoci při úhlu pohledu na realizaci veřejných prostranství, tvorbě projektů či jako studijní pomůcka a měla by být užitečným zdrojem informací pro tuto činnost.

**Obsah publikace**

Obsah publikace je zaměřen na pozitivní přístup k širokému spektru problémů a zároveň je **orientačním vodítkem** pro zajištění kvality veřejných prostranství se zaměřením na zachování genia loci.

**Pozitivní přístup**

O tvorbě veřejných prostranství a geniu loci – duchu místa – bylo napsáno již mnoho knih a článků, vytvořeno mnohočetně webových stránek. Přehled nejzajímavějších z nich uvádíme v této publikaci v kapitole 3. Proto není naší prioritou opakovat všechno již řečené, ale nabídnout **jasnější orientaci v množství informací** k této problematice. Věříme, že Vám tato publikace v tomto směru splní očekávání.







## 2. ZÁKLADNÍ POJMY

**Genius loci – Veřejné prostranství – Plocha veřejného prostranství – Významné prostranství – Územní studie – Územní studie veřejného prostranství – Údržba – Výšková hladina – Dominanta – Pohledově exponované místo – Průhled – Měřítko a proporce**

**Genius loci** – atmosféra nebo duch místa vypovídá, jak je místo vnímáno námi samými, přičemž nemusíme být na daném místě zrovna fyzicky přítomni. Rozhodující pro jeho chápání je subjektivní vjem, který vzniká kombinací podnětů rozumových a citových, vědomých i nevědomých. Genius loci bývá zabarvován hodnotami a prožitky, se kterými je spjatý.

**Genius loci**

**Genius loci** je holistický souhrn hmatatelných i nehmatatelných projevů historie i současnosti lokality, jedinečný a neopakovatelný.

*Zdroj: Ústav územního rozvoje. Slovník územního rozvoje, 2018.*

**Veřejným prostranstvím** jsou všechna náměstí, ulice, tržiště, chodníky, veřejná zeleň, parky a další prostory přístupné každému bez omezení, tedy sloužící obecnému užívání, a to bez ohledu na vlastnictví k tomuto prostoru. Veřejná prostranství jsou součástí veřejné infrastruktury, jak ji definuje stavební zákon.

**Veřejné prostranství**

Veřejné prostranství je plocha vymezená urbanistickými prostředky, tedy především okolní zástavbou. Může být rovněž vymezena zelení (zejména stromy) nebo jinými prostorotvornými prvky a způsoby (vodní plochou, vodním tokem aj.). Rozlišujeme tedy dvě poměrně rozdílné skupiny veřejných prostranství – skupinu, kterou tvoří náměstí, ulice, tržiště či chodníky (veřejná prostranství, na kterých většinou převažují zpevněné plochy) a skupinu veřejné zeleně – parky, malé parkově upravené plochy, parková náměstí a další veřejně přístupná prostranství s převažujícími plochami zeleně.

*Zdroj: Územní studie veřejného prostranství. Metodický návod pro pořízení a zpracování. Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Praha, 2018.*

**Veřejné prostranství** je prostor sloužící k veřejnému užívání bez omezení a ohledu na vlastnictví prostoru. Patří sem: ulice, náměstí, náves, sídlištní prostory mezi panelovou zástavbou, vnitroblok, park, městská zahrada, lesopark a příměstský rekreační les, nábřeží a další.

*Zdroj: Čablová, Markéta. Prostory: průvodce tvorbou a obnovou veřejných prostranství. Brno. Partnerství, 2013.*

**Veřejná prostranství** jsou podprostorem veřejného prostoru: jsou jeho fyzickým typem, úzce spojeným s trvalými sídly, zejména s městy. Dochází zde jak ke společenské komunikaci, tak k pohybu lidí, věcí a zboží. Jsou to klasické, obvykle architektonicky ztvárněné prostory mezi budovami: náměstí, agory, ulice, parky. Veřejná prostranství jsou části zemského povrchu anebo uměle vytvořeného prostoru staveb, které jsou přístupné prakticky komukoli a bez omezení. Zpravidla tímto pojmem myslíme prostory otevřené, nezastřešené.

*Zdroj: Slovník pojmů, Katedra urbanismu a ÚP, Fakulta stavební ČVUT. Praha, 2016.*

**Plochy veřejných prostranství** zahrnují zpravidla stávající a navrhované pozemky jednotlivých druhů veřejných prostranství a další pozemky související dopravní a technické infrastruktury a občanského vybavení, sloučitelné s účelem veřejného prostranství.

**Plocha veřejného prostranství**

*Zdroj: Územní studie veřejného prostranství. Metodický návod pro pořízení a zpracování. Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Praha, 2018.*



**Významné prostranství** je náměstí, plocha zeleně nebo jiné převážně nezastavěné prostranství, kde je třeba věnovat zvláštní pozornost vztahu jednotlivých okolních objektů (budov, staveb obecně) navzájem.

**Významné  
prostranství**

*Zdroj: Maier, Karel: Názvosloví a příklady metodiky užívané pro zpracování regulačních plánů. Praha: FA ČVUT, 2001. Materiál z výzkumného úkolu MSM 210000026 „Proměny urbanismu“.*

**Územní studie** patří mezi územně plánovací podklady. Ověřuje možnosti a podmínky změn v území, slouží mj. jako podklad k pořizování územně plánovací dokumentace (např. územního či regulačního plánu), k jejich změně a pro rozhodování v území. Navrhuje, prověřuje a posuzuje možná řešení vybraných problémů, případně úprav nebo rozvoj některých funkčních systémů v území, například veřejné infrastruktury, které by mohly významně ovlivňovat nebo podmiňovat využití a uspořádání území nebo jejich vybraných částí. Územní studie není ze zákona závazná, po vložení do evidence územně plánovací činnosti je však neopominutelným podkladem, který musí být zohledněn v územním řízení.

**Územní studie**

Územní studii pořizuje pořizovatel (nejčastěji příslušný obecní úřad obce s rozšířenou působností). Pořizovatel v zadání územní studie určí její obsah, rozsah, cíle a účel. Možnost využití územní studie schvaluje pořizovatel, který poté podává návrh na vložení dat o této studii do evidence územně plánovací činnosti. Zadání ani samotnou studii zastupitelstvo obce neschvaluje.

*Zdroj: Územní studie veřejného prostranství. Metodický návod pro pořízení a zpracování. Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Praha, 2018.*

**Územní studie veřejných prostranství** je územně plánovací podklad, který je možno, podle konkrétních podmínek a aktuální potřeby, cele či částečně využít například pro následné zpracování dokumentace pro územní řízení.

**Územní studie  
veřejného  
prostranství**

Tato studie může sloužit i jako podklad pro změnu územně plánovací dokumentace (regulačního plánu nebo územního plánu). Ve specifických případech se územní studie veřejných prostranství může také stát podkladem pro dohodu o parcelaci.

V případě rozlehlejších či komplikovaných zadání je možno předpokládat, že studie bude využita i jako podklad pro zadání následných podrobnějších projektů, zabývajících se například detailním řešením některé části (nebo součástí) veřejného prostranství.

*Zdroj: Územní studie veřejného prostranství. Metodický návod pro pořízení a zpracování. Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Praha, 2018.*

**Údržbou** se zde rozumějí práce, jimiž se zabezpečuje dobrý stav veřejného prostoru tak, aby nedocházelo ke znehodnocení prostoru a co nejvíce se prodloužila jeho užitelnost.

**Údržba**

**Výškovou hladinu** můžeme definovat jako výšku staveb nad přilehlým terénem. Je dána převládající výškou hřebenů střech či atik rovných střech v charakteristickém vzorku zástavby v dané lokalitě. Rozlišuje se výšková hladina vyrovnaná, stejnorodá (s nepodstatnými rozdíly) a málo či více diferencovaná.

**Výšková  
hladina**

Určení výškových pásem je důležitým prostředkem kompozičního řešení města a má rozhodující vliv na vytvoření městské siluety. Rozvrh výškových pásem města je také určen funkcí města a s ním souvisejícím způsobem života obyvatel a druhem zastavění.

Výšková hladina zastavění je omezena konfigurací terénu a podmínkami oslunění.

*Zdroj: ROZMANOVÁ, Naděžda, GAJDÍKOVÁ, Zuzana: Principy a zásady urbanistické kompozice v příkladech. Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Ústav územního rozvoje. Brno, 2016.*

## Dominanta

**Dominanta** je převládající (pohledově významný) prvek v urbanistické kompozici. Významná budova nebo soubor budov i přírodní útvar, ovládající svou polohou, hmotou nebo výtvarnými vlastnostmi strukturu města nebo krajiny. Okolí se dominantě podřizuje a napomáhá jejímu vyniknutí.

*Zdroj: ROZMANOVÁ, Naděžda, GAJDÍKOVÁ, Zuzana: Principy a zásady urbanistické kompozice v příkladech. Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Ústav územního rozvoje. Brno, 2016.*

## Pohledově exponované místo

**Pohledově exponované místo** – místo přitahující pohled, místo častých pohledů, místo v pohledové (urbanistické) ose. Pohledově exponované části průčelí – části průčelí, vhodné pro architektonické zdůraznění.

*Zdroj: ROZMANOVÁ, Naděžda, GAJDÍKOVÁ, Zuzana: Principy a zásady urbanistické kompozice v příkladech. Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Ústav územního rozvoje. Brno, 2016.*

## Průhled

**Průhled** je hloubková kompozice z urbanistických objektů uspořádaných z obou stran kolem přímé horizontální osy (ať již vodorovné či stoupající nebo klesající) tak, aby orientovaly diváka na ústřední plně viditelný objekt nacházející se na konci této osy. Tento objekt je současně jádrem celé kompozice a ostatní urbanistické objekty jsou mu plně podřizeny tím, že mu nekonkurují tvarem, formou, barvou atd., ale naopak těmito svými charakteristikami, vůči němu kontrastními nebo neutrálními, ústřední jádro vyzvedávají a dávají mu dominantní postavení vyšší, než by samo o sobě mělo. Mezi divákem a ústředním objektem nesmí být žádná překážka, která by jej zakrývala tak, aby jej nepříznivě deformovala.

Vizuální příležitost koridorového charakteru spojující místo pozorování s významným prvkem městské nebo krajinné scény.

*Zdroj: ROZMANOVÁ, Naděžda, GAJDÍKOVÁ, Zuzana: Principy a zásady urbanistické kompozice v příkladech. Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Ústav územního rozvoje. Brno, 2016.*

S ohledem na téma řešeného opatření „nástroji územního plánování prosazovat adekvátní využití a měřítko objektů obklopujících veřejná prostranství...“ – zaměříme více pozornosti na pojmy měřítko a proporce.

## Měřítko a proporce

**Měřítko** – v oblasti architektonické a urbanistické kompozice se pojem měřítko užívá pro vyjádření absolutních a relativních poměrů velikostí jednotlivých skladebných částí, objektů nebo i celých urbanistických souborů. Lidské měřítko upřesňuje přiměřenost objemů vůči člověku a také zvyklostem v jeho vnímání.<sup>1</sup>

Měřítko vyjadřuje poměr dvou velikostí. Změnou měřítka lze vytvořit předpoklady pro zdůraznění hlavních částí oproti vedlejším.<sup>2</sup>

**Proporce** – definují vztah velikostí základních rozměrů prostorového útvaru; vztahy velikostí jednotlivých částí vůči celku i mezi sebou navzájem. Proporce také odrážejí velikostní vztahy jednotlivých částí vůči zvolenému modulu (základnímu rozměru, ke kterému jsou ostatní rozměry vztahovány).

Proporce vnímaného urbanistického prostoru se promítají do psychiky člověka natolik, že může být vyveden z psychofyzické pohody (strach z uzavřeného/otevřeného prostoru).<sup>2</sup>

Využitím vhodných relativních rozměrů objektů a jejich vzájemných vzdáleností, které by se v uměleckém díle opakovaly, můžeme dosáhnout viditelné svázanosti objektů a jednoty celku. Hovoříme pak o proporcích objektů a jejich vztahů, o proporcích díla.<sup>3</sup>

*Zdroj:*

<sup>1</sup> HRŮZA, Jiří. Slovník soudobého urbanismu. 1. vyd. Praha: Odeon, 1977, 341 s.

<sup>2</sup> TODL, Luděk, HEXNER, Michal, NOVÁK, Jaroslav. Urbanistická kompozice I. 1. vyd. Praha: České vysoké učení technické, 1985, 75 s.

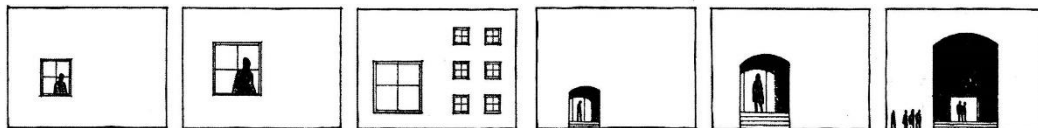
<sup>3</sup> MEDUNA, Vladimír. Urbanistická kompozice. Brno: VUT, 1985, 119 s.



## Měřítko a proporce v územním plánování

V územním plánu je možno regulovat měřítko zástavby např. prostřednictvím regulace struktury zástavby. Zejména v regulačním plánu nebo územní studii je třeba pamatovat na to, že zástavba odlišného měřítka nebo proporcí, než je obvyklé pro konkrétní místo, přitahuje divákovu pozornost. Tato pozornost může být žádoucí, potom se jí snažíme v urbanistické kompozici místa využít a objekt vhodně začlenit. Jestliže přitahuje nežádoucí pozornost, je snahou takový objekt prostředky urbanistické kompozice podle možností eliminovat, například pohledově odclonit.

Ilustrativní obrázek – vnímání měřítka a proporcí objektu



Velikostí prvků fasády objektu lze dosáhnout různého působení objektu jako celku. Proporce hmoty stavby a také její výraz (fasáda) jsou důležité pro celkové vnímání a utváření místa. Například dům s více malými okny se bude zdát větší a naopak stejně velký dům s jedním velkým oknem se bude jevit jako menší. Jsme totiž schopni, na základě své zkušenosti, odhadnout, kolik má objekt podlaží, jaké jsou vzájemné proporce mezi klasickým oknem, člověkem a prvky v okolí, tzv. přirozené měřítko. Řešení fasády a její členění předurčuje význam objektu – velikost vstupních dveří bude jiná u rodinného domu, u knihovny nebo u kostela.

Příklad působení proporcí hmot



V těchto příkladech se jedná o negativní působení objektu, takovéto objekty zde nejsou žádané. Jejich tvar a velikost nám spíše napovídají o jiné funkční náplni, neboť máme zažitou představu o tom, jak vypadá typický rodinný domek, školka, či obecní úřad. Forma objektu, tedy tvar a jeho velikost, by vždy měla vycházet z jeho funkce, následně z dispozice a konstrukce.

Stavba přiměřeného měřítka má obdobný objem a míru členění jako okolní objekty. Zachování měřítka a proporcí způsobuje harmonii (vyrovnanost, vyváženost) prostředí. Může však vést k jednotvárnosti. Pokud chceme tuto harmonii porušit, je třeba tak učinit s logickým záměrem, takovým je například:

- umístění význačné budovy,
- umístění na význačném místě.

To znamená:

Porušit měřítko může význačná budova, na niž chceme záměrně upozornit (například škola, radnice...),

Porušit měřítko může jeden objekt (příp. skupina objektů stejného účelu), pokud jde o význačné místo, jakým je například zakončení pohledové osy ulice.

Porušení měřítka je především chápáno v negativním smyslu. Ovšem záměrné porušení měřítka může být součástí architektonického/urbanistického záměru, který dotváří dané místo a celkový obraz místa je pozitivní. Konkrétní hodnocení je ovšem subjektivní, proto je vhodné exponovaná místa řešit architektonickou soutěží.

V případě sousedství nové a starší stavby je třeba věnovat proporcím a měřítku zvýšenou pozornost. Proporce hmoty stavby a také její výraz (fasáda) jsou důležité pro celkové vnímání a utváření místa.

*Zdroj: ROZMANOVÁ, Naděžda, GAJDÍKOVÁ, Zuzana: Principy a zásady urbanistické kompozice v příkladech. Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Ústav územního rozvoje. Brno, 2016.*









### 3. MOTIVACE, INSPIRACE

**Neexistuje univerzální model, hledejte v různých zdrojích – Knihy, sborníky, metodiky, výzkum – Vybrané webové stránky**

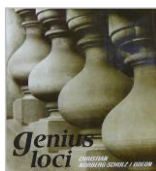
V této části publikace bychom Vám rádi ukázali, že téměř všechno o veřejných prostranstvích a *geniu loci* – duchu místa – bylo již řečeno, napsáno a v nejlepším případě realizováno. Pravděpodobně **nevymyslíme nic nového**. Můžeme pouze nasměrovat, vylepšovat a dobře spravovat.

Chce to vždy rozvahu, čas a přiměřenou míru respektu, pokud plánujeme předělat a vytvořit smysluplná oblíbená veřejná místa. **Studujte, čtěte a plánujte**. Možností je neomezeně.

Jde především o to, že uživatelé, ať už jsou to každodenní místní občané nebo návštěvníci, mají být s prostorem sžiti, mají ho využívat, mají se zde cítit dobře a mají se sem rádi vracet.

Výběr níže uvedených knih, sborníků, popř. článků a webových stránek může být inspirací a motivací. **Děk patří všem, kteří se touto problematikou zabývají.**

**Neexistuje univerzální model, hledejte v různých zdrojích**



NORBERG-SCHULZ, Christian

**Genius loci. K fenomenologii architektury.**

Podmínky a příčiny umístění, vzniku a podob měst. Příklady měst, která se liší místem vzniku, urbanistickou a architektonickou podobou – Praha, Řím a Chartúm (Egypt). Praha, Odeon 1994.

**Knihy, sborníky, metodiky, výzkum**

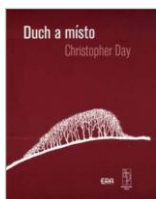


LYNCH, Kevin

**Obraz města. The Image of the City.**

Kultovní práce amerického urbanisty, kde předkládá teorii vizuálního vnímání města, zkoumá formu místa a její význam pro obyvatele. Je zaměřena na americká města Boston, Jersey a Los Angeles.

Praha, BOVA POLYGON 2004.

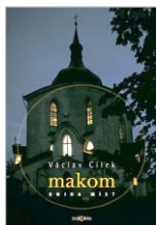


DAY, Christopher

**Duch a místo. Uzdravování našeho prostředí. Uzdravující prostředí.**

Kniha o architektuře 21. století, která má být citlivá k okolnímu prostředí i ke svým uživatelům. Na konkrétních příkladech domů předvádí sladění příjemného bydlení s estetikou a ekologií.

Brno, ERA 2004.



CÍLEK, Václav

**Makom – kniha míst.**

Sbírka esejí o místech v krajině, jejich tajemství a vztahu k člověku, se snahou nalézt kritéria porozumění pro dnešní svět a změny v něm.

Praha, Dokořán 2007.



FRAGNER, Benjamin

**Labyrinty měst. Bloudění jejich minulostí a přítomností.**

Města – dějiny – architektura – genius loci.

Praha, Albatros 1984.



KOVÁŘ, Stanislav

**Feng šuej podle našich předků. Cestami k domovu.**

Tvorba architektury domova, inspirace a návody pro vytvoření bytu či domu a o způsobu jak o něj pečovat, duchovní rozměr architektury a urbanismu, návrat k principům a hodnotám našich předků.

Praha, Grada Publishing 2012.



**Interpretace místního dědictví.**

Příručka pro plánování a tvorbu prezentací místních zajímavostí.

Popis metody komunitního rozvoje s cílem posílit identitu míst v obci či regionu, která jsou vyhlášena jako kulturní, historické a přírodní dědictví.

Brno, Nadace Partnerství 2004.



**Stavební kniha 2017.**

**Návrat života do historických center měst.**

Pojednání o tom, jak se o návrat života do historických center pokusila vedení několika měst, ať už nevelkých jako Žatec, Havlíčkův Brod, Cheb, Příbor a Znojmo, tak větších jako Opava, Trnava nebo Gdaňsk.

Praha, Informační centrum ČKAIT 2017.



ROZMANOVÁ, Naděžda – GAJDÍKOVÁ, Zuzana a kol.

**Principy a zásady urbanistické kompozice v příkladech.**

Vybrané pojmy urbanistické kompozice. Aplikace principů a zásad urbanistické kompozice (vnímání území, analýza území, návrh řešení území). Jak to všechno uhlídat. Čeho je třeba se vyvarovat.

Brno, Ústav územního rozvoje 2016.



ROZMANOVÁ, Naděžda – POKORNÁ, Zuzana

**Vyhodnocení dotazníku Veřejná prostranství v územně plánovací činnosti.**

Materiál vznikl jako podklad pro metodický pokyn týkající se identifikace hodnot, využití, funkčnosti a dostupnosti veřejných prostranství v územně analytických podkladech a v územních plánech.

Brno, Ústav územního rozvoje 2017.



ROZMANOVÁ, Naděžda – POKORNÁ, Zuzana

**Analýza odpovědí dotazníku Veřejná prostranství v územně plánovací činnosti.**

Materiál navazuje na "Vyhodnocení dotazníku Veřejná prostranství v územně plánovací činnosti". Dokument obsahuje souhrnné slovní vyhodnocení odpovědí a závěry pro metodiku.

Brno, Ústav územního rozvoje 2017.



### **Přestavba a regenerace sídel a krajiny.**

Sborník z konference Asociace pro urbanismus a územní plánování ČR, Litoměřice 6. – 7. 10. 2016.  
Brno, Ústav územního rozvoje 2017.



### **Strategie, urbanismus a architekt města.**

Sborník z konference Asociace pro urbanismus a územní plánování ČR, Cheb 10. – 11. 4. 2014.  
Brno, Ústav územního rozvoje 2014.



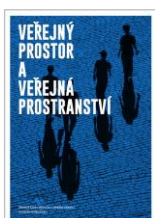
### **Veřejný prostor, veřejná prostranství.**

Sborník z konference Asociace pro urbanismus a územní plánování ČR, Znojmo 21. – 22. 11. 2013.  
Brno, Ústav územního rozvoje 2013.



### **Veřejná prostranství. Veřejné prostory, sídelní zeleň, krajina v územním plánování.**

Sborník z konference Asociace pro urbanismus a územní plánování ČR, Františkovy Lázně 17. – 18. 4. 2008.  
Brno, Ústav územního rozvoje 2008.



### **Veřejný prostor a veřejná prostranství**

#### **Almanach Katedry urbanismu a územního plánování 2016.**

Významy veřejných prostranství. Témata ve veřejném prostoru.  
Procesy, analýzy a plány ve veřejných prostranstvích.  
Praha, České vysoké učení technické v Praze 2016.



### **Generel veřejných prostranství Prahy 10.**

Koncepční dokument, který přináší jak systematizaci, tedy podklad pro běžné operace v území, tak vizi budoucího směřování rozvoje veřejných prostranství na Praze 10.

Městská část Praha 10, UNIT architekti, s.r.o. 2016.



### **Územní studie veřejného prostranství.**

Metodická pomůcka pro pořízení územní studie veřejného prostranství. Je určen pořizovatelům a projektantům územních studií, ale i zastupitelům, kteří mohou pořízení územních studií iniciovat.

Praha, Ministerstvo pro místní rozvoj ČR 2018.





### Dopady architektonické praxe na ekonomiku ČR.

Kvalitní architektura hraje důležitou roli nejen z celospolečenského, ale i z ekonomického hlediska. Publikace obsahuje příklad dobré praxe v oblasti zadávání zakázek formou soutěže o návrh. Praha, EEIP, a. s., Ministerstvo pro místní rozvoj ČR 2016.



### Vybrané výsledky výzkumu.

Ústav územního rozvoje shromažďuje výsledky výzkumů, které se zaměřují na vliv kvality prostředí na člověka. Zveřejňuje na webových stránkách ÚÚR a v časopisu Urbanismus a územní rozvoj odkazy na projekty vysokých škol, na výzkumné projekty podpořené Technologickou agenturou ČR (TAČR) a na další výzkumné práce.

Brno, Ústav územního rozvoje, průběžně aktualizováno.

Dostupné z: <http://www.uur.cz/>

Sekce – Územní plánování a stavební řád – Politika architektury a stavební kultury České republiky – Téma 8 – Výzkum a vývoj



### Prostranství.cz

Téma kvalitních veřejných prostranství. Příklady dobré praxe. Semináře a konference. Publikace. E-learning.

Dostupné z: <http://www.prostranstvi.cz/>

Vybrané  
webové  
stránky



### Nadace Partnerství

Jste podnikatel, starosta, ředitel školy? Nebo vám prostě jen leží na srdci rozvoj vaší obce? Kvalitní veřejné prostory. Šetrná doprava. Cestovní ruch.

Dostupné z: <http://www.nadacepartnerstvi.cz/>



### Má vlast cestami proměn

Putovní výstava Má vlast cestami proměn přináší svědectví o příznivých proměnách zanedbaných míst a sídel v naší krajině. Účast veřejnosti. Užitečná náplň. Veřejný prostor. Nový život.

Dostupné z: <http://www.cestamipromen.cz/>



### Nadace Proměny Karla Komárka

Soukromá nezisková organizace, která se zasazuje o rozvoj měst v České republice a lepší povědomí společnosti o architektuře, krajinné tvorbě a významu prostředí pro člověka. Granty. Projekty. Vzdělávání. Podpora. Výzkum.

Dostupné z: <http://www.nadace-promeny.cz/>



### **Manuál tvorby veřejných prostranství hl. m. Prahy**

Principy, pravidla, doporučení a kritéria tvorby veřejných prostranství. Manuál definuje kvalitu veřejných prostranství, reaguje na dlouhodobě neřešené problémy a zabývá se nástroji ke zlepšení situace od celku až po detail.

Dostupné z:

<http://manual.iprpraha.cz/cs/manual-tvorby-verejnych-prostranstvi>



### **Společnost Petra Parlěře**

Společnost přispívá k obnově a rozvoji sídelních struktur. Usiluje o to, aby se architektura stala v českých zemích veřejným zájmem. Pořádá architektonické soutěže, odborné konference, semináře a specializované vzdělávací projekty.

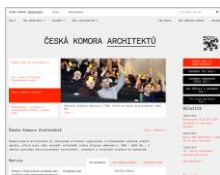
Dostupné z: <http://www.cenapp.cz/cz/>



### **Asociace pro urbanismus a územní plánování ČR**

Dobrovolné sdružení odborníků, zabývajících se problematikou tvorby a regulace vývoje měst, venkovského osídlení a krajiny. Jako nezávislá a nepolitická organizace se snaží být odborným zájmem pro veřejnou správu.

Dostupné z: <http://www.urbanismus.cz/>



### **Česká komora architektů**

Stavovská profesní organizace, mezi jejíž činnosti patří i společenské působení mj. v oblastech posílení role architekta ve společnosti, propagace kvalitní architektury a staveb i jak dobře postupovat při zpracování projektů atd.

Dostupné z: <https://www.cka.cz/cs>



### **Česká komora autorizovaných inženýrů a techniků činných ve výstavbě**

Stavovská profesní organizace, mezi jejíž činnosti patří posilování kvality zejména při projektování a vedení staveb.

Dostupné z: <http://www.ckait.cz/>



### **České knihovny na jednom místě**

Pro zdroj inspirace zkuste také knihovny. Mohou být mnohdy účelnější než dnešní fenomén internet.

Dostupné z: <https://www.knihovny.cz/>







## 4. GENIUS LOCI – DUCH MÍSTA

**Co je to vlastně genius loci a v jaké souvislosti je třeba ho vnímat – Existence, prostor, architektura – Kvalitativní chápání architektury, fenomenologie místa – Struktura místa – Struktura umělého místa – Význam – Dějiny – Místo dnes – Ztráta místa**

Každé místo má jedinečný „duch místa“ nebo výraznou atmosféru, která dává vystavěnému prostředí další rozměr, novou kvalitu. Tento místní kontext odráží, jak **místo funguje v reálném čase, když se lidé pohybují prostorem**.

Genius loci je latinské slovní spojení znamenající „duch místa“. V římské mytologii byl genius loci duch či bůžek, ochraňující určité místo, často býval zobrazován jako had nebo jako postava s rohem hojnosti.<sup>1</sup>

**Co je to vlastně genius loci a v jaké souvislosti je třeba ho vnímat**



Koncept genia loci spadá do filozofické oblasti „architektonické fenomenologie“. K tomu, abychom porozuměli tématu, nejdříve bychom měli pochopit význam genia loci neboli ducha místa. Významně nám může pomoci pozoruhodný výzkum teoretika – publikace Christiana Norberga-Schulze – Genius loci: k fenomenologii architektury.<sup>2</sup>

Člověk bydlí, pokud se může orientovat ve svém prostředí a identifikovat se s ním, či krátce řečeno, jestliže zakouší své prostředí jako významuplné. Bydlení proto znamená něco víc, než pouhý „úkryt“. Zahrnuje i to, že **prostory, v nichž se život odehrává, jsou místy v pravém slova smyslu**. Místo je prostor, který má jasně určený charakter. Od dávných dob byl genius loci či „duch místa“ pokládán za konkrétní skutečnost, s níž se člověk setkává tváří v tvář a s níž se musí vyrovnávat ve svém každodenním životě. Architektura znamená zviditelňování genia loci a úlohou architekta je **vytvářet místa naplněná významy** a tak pomáhat člověku bydlet.

**Existence, prostor, architektura**

**Konkrétním označením prostředí je slovo místo**. Když se v jiných jazycích má vyjádřit, že se někde odehrává **nějaká událost či jednání**, říká se doslova, že **zaujímá místo**. Ve skutečnosti si nelze představit událost, jež by neměla vztah k nějakému místu. Místo je bezpochyby integrální součástí existence. Co tedy míníme slovem „místo“? Zřejmě jím míníme něco víc než abstraktní polohu. Máme jím na mysli totalitu, kterou utvářejí konkrétní věci, jež mají hmotnou substanci, tvar, texturu, barvu. Tyto věci společně určují charakter prostředí, jenž je podstatou místa. Obecně řečeno, místo je dáno jakožto určitý charakter či „atmosféra“. Místo je proto kvalitativním „celostním“ jevem, který nemůžeme redukovat na žádnou z jeho vlastností, jako jsou např. jeho prostorové vztahy, aniž bychom neztráceli ze zřetele jeho konkrétní povahu. Naše každodenní zkušenost nám navíc říká, že různé aktivity potřebují různá prostředí, v nichž se mohou uspokojivě rozvíjet. Proto města a domy obsahují množství odlišných míst.

**Kvalitativní chápání architektury, fenomenologie místa**

<sup>1</sup> ARTIBISE, Yuri. Plánování měst, účast veřejnosti a sociální média. Komise pro plánování města Vancouver. 2010 [cit. 17. 8. 2017]. Dostupné z URL: <<http://yuriartibise.com/what-is-genius-loci/>>.

<sup>2</sup> NORBERG-SCHULZ, Christian. Genius loci: k fenomenologii architektury. 1. vyd. Praha: Odeon, 1994. 222 s. ISBN 80-207-0241-5.

Úvaha o fenoménu místa vede k závěru, že **struktura místa musí být popsána v kategoriích „krajina“ a „sídlo“ a analyzována pomocí kategorií „prostor“ a „charakteru“**. Zatímco „prostor“ označuje trojrozměrnou organizaci prvků, které vytvářejí místo, „charakter“ označuje celkovou atmosféru, která je nejobecnější vlastností každého místa.

Kevin Lynch pronikl hlouběji do struktury konkrétního prostoru tím, že zavedl pojmy „uzel“ a „oblast“, označující prvky, které tvoří základ orientace člověka v prostoru. Fenomenologie místa musí obsáhnout základní konstrukční způsoby a jejich vztah k formální artikulaci. Jen touto cestou získává teorie architektury skutečně konkrétní základ. **Člověk „přijímá“ konkrétní okolní prostředí** a soustřeďuje je do staveb a věcí. Věci tedy „vysvětlují“ prostředí a činí jeho charakter zjevným. Tím i věci samy nabývají svůj význam. V tom spočívá **funkce detailu v našem prostředí**.

Struktura sídla není strnulá a věčná. **Místa se zpravidla mění**, někdy i velmi rychle. To však neznamená, že se nutně mění či ztrácí jejich genius loci. Užívání místa předpokládá, že si **místa uchovávají svou identitu v určitém časovém rozpětí**. Stabilitas loci je nezbytnou podmínkou lidského života. Jak se však tato stabilita srovnává s dynamikou změn? Především musíme poukázat na to, že **každé místo musí mít určitou „kapacitu“ k přijímání různých „obsahů“**, přirozeně v rámci jistých mezí. Místo, které by bylo vhodné jen pro jediný zvláštní účel, by brzy bylo nepoužitelné. Dále je zřejmé, že místo může být „interpretováno“ různými způsoby.

Ochraňovat a uchovávat genia loci ve skutečnosti znamená konkretizovat jeho podstatu ve stále novém historickém kontextu. Mohli bychom také říci, že dějiny nějakého místa by měly být jeho „seberealizací“. To, co zde na počátku bylo dáno jako možnost, je lidskou činností odhaleno, osvětleno a „zadrženo“ v architektonických dílech, jež jsou zároveň „stará i nová“. Místo tedy má vlastnosti s rozdílným stupněm stálosti.

Moderní turistika dokazuje, že lidé mají velký zájem o zážitky z cizích míst, i když i tato hodnota dnes pomalu ztrácí svou váhu. Moderní člověk po dlouhou dobu opravdu věřil, že ho věda a technika osvobodily od přímé závislosti na místech. Tato víra se ukázala být iluzí; **znečištění prostředí a chaos**, který v něm zavládl, se náhle objevují jako hrozivá „nemesi“ (neporazitelný protivník). V důsledku toho problém míst znovu získal svou skutečnou závažnost. Aby **člověk** našel oporu pro svou existenci, musí být schopen se orientovat, **musí vědět, kde je**. Ale také se musí identifikovat se svým prostředím, tj. **musí vědět, jaké je určité místo**. Všechny kultury vyvinuly „systémy orientace“, tj. „prostorové struktury, které usnadňují vytváření dobrého obrazu prostředí“.

Každá lidská bytost musí být vybavena schémata jak pro orientaci, tak pro identifikaci. Člověk svou osobní identitu definuje podle těchto vypracovaných schémat, protože ty určují „svět“, který je mu přístupný. Je proto důležité nejen, aby naše prostředí mělo prostorovou strukturu, která usnadňuje orientaci, ale také, aby obsahovalo konkrétní objekty identifikace. **Osobní identita člověka předpokládá identitu místa**.

Identifikace a orientace jsou základní stránky bytí člověka ve světě. Zatímco **identifikace je základnou pro pocit člověka**, že někam přináleží, **orientace je funkce**, která mu umožňuje být „homo viator“ (člověk putující), což je též součástí jeho přirozenosti. Pro moderního člověka je příznačné, že se po dlouhou dobu honosil svou rolí poutníka. Chtěl být „volný“ a dobývat svět. Dnes začínáme chápat, že skutečná svoboda předpokládá, že **též někam patříme**, a že **bydlet znamená patřit ke konkrétnímu místu**.

Statek a zemědělská vesnice jsou připoutány k zemi, tvoří součást určitého jedinečného prostředí a toto prostředí též určuje jejich strukturu. V městském obydlí i ve městě jako celku je přímý vztah k přírodnímu prostředí oslaben.

**Rozlišující kvalitou každého umělého místa je jeho uzavřenost.** Charakter i prostorové vlastnosti místa určují způsoby jeho uzavření. Uzavřenost může být více nebo méně úplná, mohou se v ní však objevovat otevíření i směry a podle toho se také mění kapacita místa. Uzavřenost znamená především určitou rozlohu, oddělenou od svého okolí hranicí, tvořenou stavbami.

Centra a cesty jsou hlavní urbanistické prvky. Náměstí obvykle funguje jako centrum a ulice jako cesta. Samy o sobě jsou formami uzavřenosti a jejich prostorová identita závisí de facto na přítomnosti relativně souvislého postranního ohraničení. K centru a cestě jsme připojili slovo oblast, abychom jím mohli označit základní typ uzavřenosti. Takovou uzavřeností je urbanistický okrsek a vždy znovu zjišťujeme, že i zde má rozhodující význam ohraničení. Okrsek je určen buď zřetelnou hranou určitého druhu anebo změnou v urbanistické textuře, která též může představovat hranici. Jestliže se centra, cesty a oblasti kombinují, mohou vytvořit komplexní totalitu, která slouží člověku pro potřeby orientace.

Jestliže se nám nějaké město líbí pro svůj zvláštní charakter, bývá to obvykle proto, že většina jeho budov se tímž způsobem vztahuje k zemi i k nebi, jako by vyjadřovaly společnou formu života, společný způsob bytí na zemi. Podmiňují tak zrod genia loci, umožňujícího lidskou identifikaci.

Co všechno bychom potřebovali, abychom popsali prostorovou strukturu a bohatost na příkladu Prahy. Obecně řečeno, je to struktura topologická, a proto nevykazuje pouze jediný systém prostředí. Ponechává **možnost více interpretací** a poučuje nás o tom, že „orientace“ **neznamená jen možnost představit si obraz města, ale zahrnuje též „objevování“ a „překvapení“**. Poznávání neustále odhaluje nové a nové aspekty sebe samé.

Strukturu genia loci Prahy upevnilo to, že město si tak dobře uchovávalo svou identitu v průběhu celých staletí. Základní prostorová struktura vyplynula z povahy přírodního místa a hned od počátku zůstala stabilní. Pozdější vládci Prahy se do ní nepokoušeli vnést nějaké abstraktní nebo cizí schéma, ale přizpůsobili svůj příspěvek tomu, co zde již bylo předtím. Baroko například neměnilo městskou strukturu, ale novými stavbami zdůraznilo stará ohniska. Obléklo rovněž staré domy do nových fasád, aniž by přitom měnilo charakter prostředí. Podobnou konzervaci genia loci nacházíme i v jiných našich městech; např. v Telči se středověké, renesanční a barokní domy řadí podél velkorysého tržního náměstí jako členové velké rodiny. Okouzlení Prahou do značné míry vyplývá z její neobyčejné kontinuity; jako by jakási mocná vůle požadovala od nastupujících generací spolupráci na jedinečném uměleckém díle.

**Odcizení je podle našeho názoru především důsledkem ztráty identifikace člověka s přírodními a umělými věcmi, které tvoří jeho prostředí.** Tato ztráta je rovněž překážkou v procesu shromažďování a je proto základem „ztráty místa“, kterou dnes pociťujeme. Věci se stávají pouhými objekty spotřeby a po použití je odhazujeme; s přírodou obecně zacházíme jako se „zdrojem“. Jen když člověk znovu získá svou schopnost identifikace a shromažďování, můžeme zastavit tento destruktivní vývoj. Prvním krokem by mělo být **hlubší pochopení objektů identifikace a shromažďování**, tj. pochopení pojmu věci. Takto budeme také s to určit povahu významů vytvořených člověkem a jejich vztah k přírodním významům.

Význam

Výše jsme se snažili ukázat, že **identita člověka předpokládá identitu místa** a tedy, že „**stabilitas loci**“ (stálost místa) **je základní lidskou potřebou**.

Dějiny

Všechny důvody nás vedou k přesvědčení, že dnešní odcizení člověka je do značné míry způsobeno tím, že mu moderní prostředí nabízí jen omezené možnosti orientace a identifikace.

Analýzy měst mohou ukázat, že je možné uchovat genia loci v průběhu pozoruhodně dlouhé doby, aniž by se to dostávalo do rozporu s potřebami jednotlivých historických epoch.





Můžeme si shrnout ještě jednou, co je třeba uchovávat. **Genius loci se projevuje umístěním, prostorovou konfigurací a charakteristickou artikulací.** Všechny tyto stránky musí být do značné míry uchovávány, protože jsou předmětem orientace a identifikace člověka. Zejména musí být samozřejmě respektovány jejich primární strukturální vlastnosti, jako je typ sídla a způsob výstavby i charakteristické motivy. Tyto vlastnosti dávají vždy možnost rozmanitých interpretací, pokud je ovšem správně pochopíme, a nebrání proto stylovým změnám a individuální tvořivosti. **Jsou-li základní strukturální vlastnosti respektovány, atmosféra místa se neztratí.** Právě toto „naladění“ je tím, co především váže člověka k „jeho“ místu a co návštěvníka upoutává jako zvláštní kvalita místa. Idea ochrany má však ještě další cíl. Znamená, že dějiny architektury jsou chápány jako soubor kulturních zkušeností, jež by se neměly ztratit, nýbrž by zde měly zůstat jako možnosti, jichž člověk může „využít“.

**Respektovat genia loci** neznamena kopírovat staré modely. **Znamená to určit, kde spočívá identita místa a interpretovat ji vždy novým způsobem.** Jedině tak můžeme hovořit o živé tradici, která dává změnám smysl tím, že je uvádí ve vztah k řadě lokálně podmíněných parametrů. Živá tradice slouží životu, protože tato slova splňuje. Nechápe „svobodu“ jako hru libovůle, ale jako tvořivou účast.

Když se člověk seznamuje s různými místy, uvědomuje si, že vztah člověka a místa se příliš nemění. Lokální postoje lidí jsou konstantní a zůstává vždy zvláštní způsob identity člověka. Jestliže si uvědomíme tento fakt, měli bychom začít **zlepšovat svět tím, že budeme pečovat o místa** namísto abstraktního plánování a anonymní výstavby. **Opustíme utopie a vraťme se k věcem našeho každodenního světa.**

Moderní prostředí nabízí velmi málo překvapení a nečekaných objevů, jaké proměňují vnímání starých měst ve fascinující zážitek. Pokud se vyskytnou pokusy narušit celkovou monotonii, působí často jako nahodilý rozmar. Tyto symptomy celkově naznačují ztrátu místa. Postrádáme sídlo jakožto místo v přírodě, postrádáme městská ohniska jako místa společenského života, postrádáme budovy jako významuplné součásti místa, kde člověk může zakoušet zároveň svou individualitu a sounáležitost s druhými. Vytratil se vztah k zemi a k nebi. Většina moderních staveb existuje v jakémsi „nikde“; nemají vztah ke krajině ani ke koherentnímu městskému celku, nýbrž žijí si svůj abstraktní život v jakémsi matematicko-technologickém prostoru, v němž se stěží rozlišuje nahoře a dole.

**Hlavním cílem nové architektury je vtisknout stavbám a místům individualitu, a to jak prostorovou, tak i charakterovou.** Znamená to **brát spíš v úvahu konkrétní podmínky lokality a účel staveb**, než se v návrhu opírat o obecné typy a principy.

**Místo dnes –  
Ztráta místa**









## 5. VEŘEJNÁ PROSTRANSTVÍ

**Principy a pravidla územního plánování – Druhy veřejných prostranství – Vlastnosti veřejných prostranství – Funkce veřejných prostranství – Problémy veřejných prostranství – Trendy v budoucím zaměření na veřejná prostranství – Nástroje k plánování a realizaci veřejných prostranství – Participace veřejnosti – Zajištění harmonického rozvoje veřejného prostranství – A na závěr – jak tedy udělat veřejný prostor dobře**

Na tomto místě by bylo třeba shrnout, co všechno je o veřejných prostranstvích z pohledu principů, doporučení a pravidel známo. Je nepochybné, že všechno již bylo podchyceno. Příklady zajímavých zdrojů informací najdete v kapitole 3. Motivace, inspirace. Vyčerpávající informace nám poskytne materiál Principy a pravidla územního plánování / Kapitola C – funkční složky / C.10 Veřejná prostranství. Pro přehlednost představíme malé shrnutí.<sup>3</sup>

**Principy  
a pravidla  
územního  
plánování**

Aby bylo prostředí veřejných prostranství maximálně funkční, musí splňovat celou řadu aspektů. Kromě pěšího provozu musí koordinovat množství činností, ať již zjevných, jako je doprava včetně parkování, nebo částečně skrytých, jako jsou například inženýrské sítě. Na veřejná prostranství můžeme nahlížet z hlediska jejich druhu, prostoru, který zaujímají, tvaru, jejich umístění v rámci sídla, z hlediska převažující funkce, respektive činností, které zde probíhají, nebo též z hlediska způsobu a historie jejich vzniku.

**Druhy  
veřejných  
prostranství**

Druhy veřejných prostranství jsou stanoveny zákonem o obcích.

**Náměstí** jsou z hlediska společenského i z hlediska urbanistického nejvýznamnějším místem ve městě (podobnou roli hrají v menších sídlech **návsi**). Jsou zde soustředěny významné funkce a konají se zde z hlediska společenského i politického nejdůležitější akce. Jednotlivá náměstí mohou mít různý význam, charakter a různou náplň podle převažující funkce. Jsou náměstí tržní, náměstí parková s funkcí převážně rekreační a pobytovou, náměstí s bohatou občanskou vybaveností, náměstí před významnými veřejnými budovami nebo ta, která slučují většinu funkcí dohromady.

**Ulice** jsou typem veřejného prostranství lineárního charakteru. Svým uspořádáním významně ovlivňují dostupnost cílů a přehlednost sídla. V urbanistické struktuře je systém uspořádání ulic tím nejvýznamnějším faktorem jeho organizace. Síť ulic, náměstí a dalších veřejných prostranství vytváří systém fungování města. Cílem může být vyřizování různých záležitostí, ale rovněž samotný pobyt na veřejných prostranstvích. Ulice jsou sledem míst více nebo méně zajímavých. Čím zajímavější a pestřejší je tento sled, tím jsou ulice atraktivnější, významnější.

**Tržiště** chápeme většinou jako součásti stávajících náměstí. V některých případech však může město vymezit plochu i mimo stávající náměstí, určenou pro jednorázové akce.

**Chodníky** jsou nedílnou součástí ulic a náměstí, ale někdy též volných prostranství (například v parku, v sídlišti nebo i chodníky v nezastavěném území spojující blízké obce). Jejich vedení a dimenzování vychází z logiky a frekvence pěšího provozu.

**Park** je veřejným prostranstvím, ale jeho podstatou je zeleň. Park je zároveň i veřejnou zelení, ale ne každá veřejná zeleň může být nazvána parkem. Mělo by se jednat o souvislou plochu, upravenou podle zahradně architektonických nebo krajinářských zásad. Funkcí parku je poskytovat lidem možnost každodenní rekreace v prostředí blízkém přírodě. Měl by být pobytovým i společenským místem, bezpečný, udržovaný a hlavně by zde měla naprosto převládat vegetace nad zpevněnými plochami. Vhodným a v městské prostředí téměř nezbytným doplňkem parků a veřejné zeleně jsou vodní plochy a prvky. Tyto vodní prvky nejen esteticky dotváří prostředí, ale mají i zásadní úlohu v tvorbě příjemného mikroklimatu ve městech.

<sup>3</sup> ROZMANOVÁ, Naděžda a kol. Principy a pravidla územního plánování. Kapitola C – funkční složky. C.10 – Veřejná prostranství. Brno: Ústav územního rozvoje, 2015. [cit. 2. 9. 2017]. Dostupné z URL: <<http://www.uur.cz/default.asp?ID=2571>>.

**Veřejnou zeleň** lze chápat jako veškerou veřejně přístupnou zeleň nacházející se uvnitř zastavěného území a zastavitelných ploch. Jsou to především parky, malé parkově upravené plochy, parková náměstí a další plochy zeleně přístupné každému bez omezení, jako například uliční stromořadí, jednotlivé stromy na náměstích, zeleň u významných veřejných budov atd. Dobrá znalost problematiky zeleně je základním předpokladem pro její správné uplatnění při řešení urbanistického prostoru. Do této kategorie zahrnujeme i **sídlíštní zeleň**, veřejně přístupnou bez omezení. Jedná se o veřejné prostranství, které by mělo sloužit každodenní rekreaci obyvatel a přispívat tím k příznivému prostředí sídlišť.

**Nábřeží a veřejná prostranství kolem vodních ploch** – vodní plochy a toky patří k nejvýznamnějším přírodním prvkům v sídle. Voda jako emocionálně významný prvek k sobě poutá zvýšenou pozornost a spolu se zelení zvyšuje estetickou i pobytovou hodnotu prostředí. Voda je dynamickým prvkem, který vnáší do sídla pohyb a společně se zelení příznivé mikroklima. Nábřeží vybavené mobiliářem v podobě laviček, altánů, dětských hřišť přináší množství podnětů při jeho pozorování. Je spolu s vybaveností v podobě kaváren, restaurací či obchodů místem s největším potenciálem pro vytvoření jednoho z nejatraktivnějších veřejných prostranství.

**Veřejná prostranství navazující na významné dopravní stavby** – zejména na nádraží. Nádraží (železniční i autobusová), ale i zastávku na železnici je třeba považovat za vstupní bránu do sídla a tomu přizpůsobit přednádražní veřejné prostranství. Tyto plochy mají specifický charakter, jsou často neudržované až odpudivé, přitom z hlediska urbanistické koncepce mají potenciál vytvoření dalšího centra sídla, zejména navazují-li na hlavní třídu s obchody a dalším občanským vybavením.

**Otevřené vnitrobloky** jsou rovněž veřejným prostranstvím. Z hlediska územního plánu se jedná o plochy bydlení, ale ve většině případů jde o plochy přístupné každému bez omezení.

**Podchody, nadchody, průchody, venkovní schodiště, lávky, vstupy do podzemí, vyústění výtahů z podzemních parkovišť** jsou většinou součástí veřejných prostranství a umožňují bezpečnější překonání dopravních, terénních nebo jiných bariér v území. Tato zařízení mohou mít mj. funkci městotvorného prvku nebo mohou sloužit pouze jako liniová pěší spojnice k překonání a spojení míst různé nivelety či překonání jiných bariér (frekventovaná pozemní komunikace, železniční trať apod.) s tím, že jejich součástí může být veřejná zeleň, mobiliář, ale také obchody, služby apod.

**Pasáže** jsou pokračováním veřejného venkovního prostoru dovnitř budov případně do zastřešených vnitrobloků. Většinou vytvářejí spojnice (zkratky) mezi významnými obchodními ulicemi a rozšiřují tak prostor pro další plochy občanského vybavení. Jsou určeny výhradně chodcům a jejich výhodou je ochrana chodců před nepřízní počasí.

Na veřejné prostranství můžeme nahlížet z hlediska jeho fyzické podoby, tj. prostoru, a z hlediska činností, které v něm probíhají – funkcí, které plní.

**Vlastnosti  
veřejných  
prostranství**

**Prostorové charakteristiky** veřejného prostranství:

- velikost a tvar;
- návrh řešení veřejného prostranství a kvalita jeho realizace;
- charakter plochy, např. podíl zpevněné a travnaté plochy, využití vodní plochy,
- druh a kvalita zeleně, její údržba;
- charakter zástavby, která veřejné prostranství vymezuje (sevržená – bloková, řadová zástavba apod., rozvolněná – volně stojící domy apod.), případně staveb, které jsou součástí veřejného prostranství (v jejich ploše), jejich výška, objem, měřítko;
- architektonická kvalita, estetická úroveň, stavební a technický stav zástavby a dalších okolních objektů;
- parter a vše, co je vnímatelné v horizontu očí pěších.

## Obsahové a významové charakteristiky veřejného prostranství:

- dostupnost;
- přístupnost – veřejné prostranství musí být místo, kde se mohou lidé volně procházet nebo svobodně pobývat bez omezení;
- schopnost sdružovat lidi – veřejná prostranství jsou místa setkávání;
- schopnost udržet přítomnost lidí – prostor musí být přívětivý pro pobyt, lidé se zastavují u významových bodů nebo linií;
- živost, pestrost, rozmanitost – přítomnost lidí a s ním související dostatek různých cílů i různorodost a zajímavost samotného prostoru ulice, náměstí či parku, jejich členění, otevírání a uzavírání pohledů a přítomnost zeleně;
- bezpečnost – dobré osvětlení, pořádek a dění na veřejných prostranstvích přispívá k pocitu bezpečnosti přítomných;
- pohodlí, pohodlnost – veřejná prostranství mají poskytovat možnost odpočívat, zahrnovat místa k odpočinku či zastavení;
- klimatická pohoda – teplotu v horkých letních dnech do značné míry snižují vzrostlé stromy, uliční stromořadí i vodní prvky, zejména kašny a fontány, omezují přehřívání prostoru, zlepšují kvalitu ovzduší na veřejných prostranstvích;
- návaznost a souvislost s dalšími prostory – vzájemná návaznost veřejných prostranství a plynulost pěšího pohybu (bez bariér a zbytečného obcházení překážek) je důležitá z hlediska jejich užívání, a to jak u ulic a náměstí, tak u ploch zeleně.

Vlastnosti veřejného prostranství ovlivňují a limitují jeho funkce, tj. možnosti provozování aktivit. Venkovní aktivity spojené s veřejným prostranstvím lze dělit (dle dánského architekta a urbanisty Jana Gehla) na nezbytné, volitelné a společenské.

## Funkce veřejných prostranství

S tímto dělením souvisí **základní funkce veřejných prostranství**:

- **obslužná** – zajišťující průchod, průjezd k cílům ležícím mimo veřejné prostranství a dále zajišťující přístup uživatelům veřejných prostranství a zařízení, které veřejné prostranství tvoří (zejména občanské vybavení a bydlení), vč. přístupu pro zásobování, zdravotní služby a hasičů, obsluhy technické infrastruktury, údržby;
- **sociální** – setkávání přátel a obyvatel, pro posílení vztahů (je významné v současné době, kdy kontakty pomocí komunikačních technologií nahrazují osobní kontakt);
- **společenská** – setkávání obyvatel okolí a návštěvníků při společenských akcích, včetně akcí kulturních.
- **pobyťová** (rekreační, odpočivná) – zajišťují ji zejména druhy veřejných prostranství s převažujícím podílem zeleně, především parky;

Základní funkce souvisí se zásadním členěním veřejného prostranství na dvě skupiny – skupinu spíše s převažujícími zpevněnými plochami a skupinu s převažujícími plochami veřejné zeleně. Zatímco první skupina plní zejména funkci obslužnou a společenskou, druhá skupina plní především funkci pobyťovou.

Funkce veřejného prostranství jsou ovlivňovány existencí občanského vybavení, které je obklopuje (většinou v parterech domů), zejména obchodů, tržišť, restaurací a kaváren s možností venkovních zahrádek ve veřejném prostranství, úřadů, škol apod. Některé funkce se mohou střídat v průběhu dne.

Každé veřejné prostranství má svoji atmosféru, která se mění s ročním obdobím. Život na veřejném prostranství ovlivňují i jeho uživatelé – obyvatelé okolních domů, prodejci, aktéři kulturních a dalších akcí a provozovatelé občanského vybavení, které s veřejným prostranstvím souvisí. Kvalita veřejného prostranství ovlivňuje kvalitu života města, vesnice.



Součástí celkového působení veřejného prostranství je i vnímání ploch nebo soukromých pozemků ležících mimo veřejné prostranství, do kterých je průhled z veřejného prostranství – vnitrobloky domů, zahrady rodinných domů apod.

Kvalita prostoru a funkce prostoru se vzájemně ovlivňují. Příklad vzájemného ovlivnění prostoru a funkce se projevuje již u základní funkce většiny veřejných prostranství, tj. jako prostoru určeného pro pohyb za určitým cílem. Skutečnost, jestli obyvatel nebo návštěvník veřejné prostranství využije a na jak dlouho, záleží na kvalitě prostranství, jeho vlastnostech a dalších funkcích, které plní.

Veřejná prostranství se v současnosti vedle tlaku dopravy potýkají s mnoha dalšími problémy. Ty souvisí s prioritami společnosti, životním stylem, ekonomickými možnostmi a mnoha dalšími podmínkami, které veřejná prostranství ovlivňují.

### Problémy veřejných prostranství

K nejnaléhavějším problémům veřejných prostranství je možné řadit následující skutečnosti.

- Problémy přináší **pohyb pěších, cyklistická a další doprava ve stejném prostoru**, pokud je kladen hlavní důraz na plynulost motorové dopravy. Zkušenosti dokazují, že sdílený prostor může fungovat velmi dobře, pokud je v něm motorová doprava omezována, nikoli protěžována.
- Hrozí **další zastavování volných ploch** v rámci stabilizovaných ploch bydlení, smíšených obytných atd., zejména ploch, které nejsou sice dostatečně udržovány, ale v podstatě plní funkci veřejných prostranství.
- Zaměření společnosti na výkon a ekonomickou prosperitu vede ke **komeracionalizaci řady veřejných prostranství**. To se negativně projevuje především v historických jádrech měst; pouliční prodej mnohdy zastíňuje architektonicky a historicky hodnotné stavby a celkově tak mění atmosféru místa, tedy i veřejného prostranství.
- Současná výstavba a architektonická tvorba je málo prostorotvorná – projektují a staví se solitéry nebo uzavřené soubory staveb, které mohou být architektonicky a esteticky kvalitní, ale **nevytváří se urbanisticky kvalitní prostředí**. Chybí propojení se stávajícími veřejnými prostory.
- Velkou skupinu tvoří **problémy, které souvisí s možnostmi pohybu osob s omezenou schopností pohybu nebo orientace** na veřejných prostranstvích. Těmto problémům a jejich důsledné aplikaci stále není věnována odpovídající pozornost.
- Klesá podíl starších obyvatel bydlících v centrech měst, s tím souvisí stěhování ekonomicky silnějších skupin obyvatel a ekonomicky silnějších firem a služeb z periferií do center měst – **gentrifikace**.
- **Opravy veřejných prostranství** se často plánují a provádí **bez koordinace koncepcí**, bez sdružení liniových inženýrských sítí do kolektorů.
- Stálým a velmi patrným **problémem je zeleň veřejných prostranství**. Je potřebná a žádaná, avšak nebere se na ni ohled jako na živý organismus. Pokud se zvolené zeleni neposkytnou potřebné podmínky a péče, nelze očekávat, že splní požadavky, které jsou na ni kladeny. Základem je dostatečný prostor a vhodné podmínky pro kořenový systém.
- Specifické problémy se pojí s **prostranstvími u hypermarketů a společných zařízení nákupních a zábavních center**. Přestože jsou tato prostranství mnohdy rozsáhlá, jsou téměř výhradně využita pro parkování vozidel a neplní další funkce.
- Negativní vliv na vzhled veřejných prostranství má **umístění velkého množství reklam a reklamních zařízení**, včetně **dopravních a informačních značek** a cedulí.

**Budoucí zaměření veřejných prostranství** se bude odvíjet od rostoucí potřeby prostoru pro sociální kontakty a od jejich základních úloh, jimiž je doprava (při rovnováze pěší, cyklistické a motorové) a relaxace:

- Sdílení veřejných prostranství (shared spaces) v celých převážně obytných čtvrtích měst.
- Snaha omezit nebo vyloučit motorovou dopravu.
- Myšlenka sdílení jednoho vozidla více rodinami, rezidenční parkování apod., tím zmenšení nároku na parkovací místa.
- Realizace nových a pokračování rekonstrukcí stávajících veřejných prostranství, např. na sídlištích.
- Stoupající význam zeleně pro zlepšování mikroklimatu a regulaci teploty.
- Umisťování staveb technické infrastruktury pod povrch a jejich sdružování do kolektorů.
- Bezbariérová přístupnost prostředí jako standardní kvalita pro všechny uživatele.
- Uplatňování principů univerzálního designu. To znamená navrhovat takové prostředí, které bude použitelné pro co nejvíce lidí. Cílem je umožnit plnohodnotný a pohodlný život všem lidem, i těm, kteří mají nějaký handicap, trvalý či pouze dočasný, smyslový, či pohybový.

Veřejná prostranství je třeba řešit **v souladu s platnou legislativou a ve vztahu s podpůrnými dokumenty územního plánování**. Uvádíme pouze vybrané předpisy a dokumenty s ohledem na změny podle novely stavebního zákona s účinností od 1. 1. 2018:

- **Zákon č. 183/2006 Sb.**, o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů a v návaznosti na zákon č. 225/2017 Sb.  
*Dle § 19 – Úkoly územního plánování, odst. 1, písm. d): Úkolem územního plánování je mj. stanovovat urbanistické, architektonické a estetické požadavky na využívání a prostorové uspořádání území a na jeho změny, zejména na umístění, uspořádání a řešení staveb a **veřejných prostranství**.*
- **Vyhláška č. 501/2006 Sb.**, o obecných požadavcích na využívání území, ve znění pozdějších předpisů.  
*Dle § 3 odst. 5 – Obecným požadavkem na vymezení ploch je vytvářet a chránit bezpečně přístupná **veřejná prostranství** v zastavěném území a v zastavitelných plochách, chránit stávající cesty umožňující bezpečný průchod krajinou a vytvářet nové cesty, je-li to nezbytné.*  
*Dle § 7 – **Plochy veřejných prostranství**, odst. 1 – Plochy veřejných prostranství se obvykle samostatně vymezují za účelem zajištění podmínek pro přiměřené umístění, rozsah a dostupnost pozemků veřejných prostranství a k zajištění podmínek pro jejich užívání v souladu s jejich významem a účelem.*  
*Odst. 2 – Plochy veřejných prostranství zahrnují zpravidla stávající a navrhované pozemky jednotlivých druhů veřejných prostranství a další pozemky související dopravní a technické infrastruktury a občanského vybavení, sloučitelné s účelem veřejných prostranství. Pro každé dva hektary zastavitelné plochy bydlení, rekreace, občanského vybavení anebo smíšené obytné se vymezuje s touto zastavitelnou plochou související plocha veřejného prostranství o výměře nejméně 1000 m<sup>2</sup>; do této výměry se nezapočítávají pozemní komunikace.*
- **Charta územního plánování. Vize pro evropská města a regiony 21. století.** ECTP-CEU. Schválena v Barceloně 22. dubna 2013.  
*Dle čl. 53 a 54 – Přírodní dědictví a dědictví veřejných prostranství – Všem musí být poskytnuta příležitost žít a pracovat v blízkosti dobře udržovaných prvků kulturního a přírodního dědictví. Navíc je zapotřebí jednotlivé zdroje přírodního a kulturního dědictví zachovat a pozvednout. Toto dědictví zahrnuje mimo jiné archeologická naleziště a památky, tradiční čtvrtě, parky, náměstí a další otevřená prostranství, vodní prvky (jezera, řeky, mokřady a mořská pobřeží) a přírodní rezervace.*

Všechny takové prvky jsou nezbytnými součástmi lidského prostředí. Územní plánování je účinným nástrojem pro ochranu a zlepšování těchto prvků a zároveň prostředkem pro **rozvíjení nových veřejných prostranství** a pro obnovu poškozené krajiny, která propojuje městské struktury a zmírňuje negativní dopady neřízené urbanizace.

- **Evropská charta participativní demokracie v územně plánovacích procesech.** ECTP-CEU 2016. Schválena v Dublinu 17. října 2015.

*Dle čl. 6 – Přístup a vyjádření – Každý, kdo je podle svého názoru dotčen nebo ovlivněn projektem nebo politikou územního plánování, musí mít přístup ke spektru prostředků umožňujících vyjádřit své potřeby a zájmy. Plánovací a jiné orgány, které do procesu vstupují, musejí zajistit, aby lidé mohli své názory vyjádřit pohodlně, respektovaně a svobodně. Všechny potenciálně zainteresované osoby musejí mít příležitost k vyjádření a diskusi o svých potřebách a zájmech při neformálních výměnách názorů vedených různými způsoby a směry, jejichž smyslem je zkvalitnit aktivní dialog a společně porozumět výzvám a rozvíjet společný zájem na vytvoření sdílené vize a možnosti společné koncepce urbanistických řešení. Využívány musejí být techniky strukturované diskuse a reflexe, s cílem usnadnit účastníkům vyjadřovat se i naslouchat různým pohledům a názorům na diskutovaná témata.*

## Participace veřejnosti

Nejvhodnější cestou k realizaci záměru je **spolupráce s občany, uživateli veřejného prostranství**. Formou anket, besed, průzkumů a šetření napříč věkovými a sociálními vrstvami obyvatel je vhodné zjistit jejich představy a názory. Umožnit diskuzi veřejnosti, tj. budoucích uživatelů, s odborníky a autory řešení nad vznikajícími návrhy. Poskytnout občanům, včetně dětí, možnost spolupráce také při realizaci a následné péči o vzniklé dílo. **Pro úspěšnou participaci veřejnosti je nutné i její vzdělávání v oboru.**

Zapojení veřejnosti přináší řadu výhod, ale i některé změněné podmínky při takovém postupu. Nadace Partnerství, která se problematice veřejných prostor věnuje více než dvacet roků, uvádí jako **nevýhody participace** následující:

- časově a organizačně náročnější postup,
- vyšší nároky na projektanta,
- zvýšené finanční prostředky,
- obvykle vyžaduje asistenci externího facilitátora se znalostí participace.

Současně nadace uvádí řadu zásadních **výhod participace občanů**:

- zohledňuje skutečné potřeby uživatelů veřejného prostranství,
- pomáhá formulovat a upřesňovat zadání projektantům,
- podporuje aktivní využívání místa, včetně rozvoje aktivit,
- zlepšuje komunikaci, otevřenost mezi správními orgány, experty a veřejností,
- podporuje mechanismus demokratického rozhodování na místní úrovni – lidé rozhodují o prostředí, ve kterém žijí,
- díky společné práci na konkrétním projektu posiluje místní komunitu,
- posiluje vztah občanů k místu a obci,
- omezuje vandalismus a posiluje veřejný dohled,
- zajišťuje dlouhodobou podporu investice (soukromé či veřejné) nebo realizované politiky,
- posiluje sociální kontakty v komunitě a procesy sociálního učení.

Ve srovnání s těmito přínosy se vyšší nároky související se zapojením veřejnosti zdají zanedbatelné.



Pro zajištění harmonického rozvoje veřejného prostranství je zapotřebí:

- **definovat charakteristické hodnoty veřejného prostranství** – hodnoty posuzujeme podle předem stanovených kritérií. Dobré je nastavit členění hodnot dle základních charakteristických znaků na hodnoty hmotné a nehmotné povahy. Identita místa je posuzována zejména na základě jeho historických, kulturních a správních tradic, souladu s přírodním prostředím a dle kvality urbanistické struktury a architektury. Z posouzení všech těchto hodnot vyplývá potenciál veřejného prostranství;
- **vymezit prvky urbanistické struktury, které jsou pro zachování genia loci a pro atraktivitu veřejného prostranství zásadní** – pro stanovení prvků zásadního významu pro identitu veřejného prostranství je nezbytné nejprve zpracovat analýzu území. Analýza by měla definovat specifické hodnoty veřejného prostranství a členit je z hlediska jejich významu pro identitu místa, pro zachování genia loci. Prostřednictvím takto zpracované analýzy jsou identifikovány objekty a soubory objektů, které jsou pro urbanistickou stabilitu nenahraditelné. Zpracování analýzy přispívá k informovanosti o skrytých a zapomenutých hodnotách a k posílení významu celkového potenciálu území – veřejného prostranství a současně k jeho zabezpečení před přímými a nepřímými negativními účinky.  
Mezi pozitivně působící prvky struktury území – veřejného prostranství, které by měly být zachovány, náleží především: stabilita hranice, kompaktnost zástavby, kvalita přírodního prostředí, stavební fond, podoba místa, významné funkce místa;
- **stanovit faktory, které působí na specifické prostředí veřejného prostranství negativně a které je nutné v zájmu zachování genia loci eliminovat** – faktory negativně působící na prostředí veřejného prostranství vyplynou z analýzy. Jsou to zejména tyto jevy: zásadní zásahy do urbanistické struktury, likvidace ploch zeleně, neúnosně vysoká koncentrace aktivit, adaptace budov pro nevhodné účely, negativní dopady na obyvatele, dopravní problémy, výstavba budov, jejichž výška není v souladu se stávající zástavbou, nevyužívané a zchátralé objekty;
- **navrhnout podmínky pro rozvoj veřejného prostranství a současně podmínky ochrany před jeho možnými negativními dopady;**
- **zajistit dodržování těchto podmínek zakotvením do územně plánovací dokumentace.**

Při rozhodování o způsobu úpravy nebo rozvoje místa – veřejného prostranství – je zapotřebí vzít v úvahu kapacitu prostředí. Každé místo má určitou kapacitu pro absorbování množství lidí a aktivit, kterou nelze překročit bez negativních důsledků, kterými jsou ztráta atraktivity, pohody prostředí a tím i specifčnosti místa. Příliv návštěvníků, který vyvolává nároky na nárůst zařízení, na dopravní zátěž a tlak každodenního života postupně zničí vlastní kořeny místa. Pokud ještě lze komponenty tvořící podstatu genia loci místa rozpoznat a sledovat, lze také podniknout akce zabráňující dosažení a překročení limitů kapacity prostředí.

Proces zpracování projektu nebo studie veřejného prostranství se skládá ze dvou etap. V první, analytické etapě je nezbytné shromáždit dostatečné množství informací, které umožní porozumět kvalitám lokality, identifikovat specifické atributy prostředí, které je žádoucí zachovat, a současně rozpoznat a definovat negativní tlaky, které na lokalitu doléhají.

Druhá, návrhová etapa obsahuje několik hypotetických scénářů, z nichž každý reprezentuje možný rozvoj místa – veřejného prostranství. Po prozkoumání výhod a nevýhod každého z těchto scénářů lze stanovit nejvhodnější způsob úpravy a rozvoje veřejného prostranství. Souhrn těchto údajů, zásad a limitů tvoří základ pro plán, který by měl být v souladu s územně plánovací dokumentací. Regulační plány a územní studie veřejných prostranství, zpracované na základě takto připravených podkladů o území, jsou jedním z prostředků zajišťujících bezkonfliktní a genia loci nenarušující úpravu a rozvoj veřejného prostranství v rámci komplexního rozvoje obce.<sup>4</sup>

<sup>4</sup> Význam genia loci památkových míst pro rozvoj cestovního ruchu. Mezinárodní seminář ve Slavonicích. Tomášková, Marie. Hodnoty historických míst. Ústav územního rozvoje: Praha, 2001.



O geniu loci i veřejných prostranstvích již bylo v předchozích částech textu napsáno dostatečně. Nepředpokládáme, že informace jsou vyčerpávající, ale přesto se můžeme dopracovat k zásadám, které nám umožní veřejný prostor smysluplně řešit:

**A na závěr –  
jak tedy udělat  
veřejný prostor  
dobře**

Provést zmapování veřejných prostranství

–

Provést kvalitní analýzu veřejných prostranství

–

Využít veřejných prostranství a jejich hierarchie ve struktuře sídla  
a vytvořit jejich ucelený systém

–

Zakotvit zásady pro rozvoj veřejných prostranství v odpovídajícím stupni územně  
plánovací dokumentace nebo v územní studii

–

Oslovit kvalitní specialisty na urbanismus, zahradní architekturu, dopravní řešení,  
technickou infrastrukturu apod.

–

Koordinovat spolupráci od projektové fáze až po realizaci

–

Kvalitně skloubit obecné zásady platné pro harmonické veřejné prostranství s technickými  
požadavky a předpisy pro dopravu a inženýrské sítě

–

Zachovat lidské měřítko a uspořádání veřejných prostranství

–

Přístupovat ke každému veřejnému prostranství individuálně

–

Spolupracovat a umožňovat diskuzi při návrhu veřejného prostranství s veřejností

–

Respektovat specifické požadavky jednotlivých skupin uživatelů

–

Vytvářet prostředí přístupné pro všechny

–

Začleňovat do veřejných prostranství v adekvátní míře zeleň  
a vodní prvky za účelem zlepšení mikroklimatu

–

Pamatovat na kvalitní realizaci s důrazem na detail,  
úsporné, účelné a estetické řešení

–

Využívat dobré a odolné materiály s ohledem na zátěž veřejného prostranství

Zachovávat kamennou dlažbu. Nahrazovat betonovou dlažbu nebo asfaltový povrch zpevněných veřejných ploch v historických částech sídel kamennou dlažbou nebo kamennou mozaikou

—

Pamatovat na požadavky hygieny prostředí veřejného prostranství

—

Vytvářet předpoklady pro vznik vazeb obyvatel na místo

—

Zbytečně „nepřekvapovat“, ale vtisknout veřejným prostranstvím individualitu, a to jak prostorovou, tak i charakterovou

—

Postupovat v památkově chráněném území ve spolupráci s orgány památkové péče

—

Uplatňovat principy urbanistické kompozice; využívat průhledy, dominanty, panoramata, proporce a měřítko. Využívat v prostoru rytmus, gradaci, symetrii a asymetrii, shodu či kontrast

—

Nepodceňovat údržbu – čím více je veřejný prostor zanedbaný, tím více si ho občané neváží a nerespektují pravidla

**A na závěr – pokud se všechno výše uvedené podaří,  
vznikne veřejné prostranství  
s GENIEM LOCI – DUCHEM MÍSTA**







## 6. POUŽITÉ ZDROJE

- ARTIBISE, Yuri. *Plánování měst, účast veřejnosti a sociální média*. Komise pro plánování města Vancouver. 2010 [cit. 17. 8. 2017]. Dostupné z URL: <<http://yuriartibise.com/what-is-genius-loci/>>.
- ČABLOVÁ, Markéta. *Prostory: průvodce tvorbou a obnovou veřejných prostranství*. 1. vyd. Brno: Partnerství, 2013, 123 s. ISBN 978-80-904918-6-1.
- DAY, Christopher. *Duch a místo. Uzdravování našeho prostředí. Uzdravující prostředí*. 1. vyd. Brno: ERA, 2004. 273 s. ISBN 80-86517-95-0.
- Dopady architektonické praxe na ekonomiku ČR*. Studie společnosti EEIP, a. s. [online]. Praha: EEIP, a. s., 2016 [cit. 16. 12. 2016]. Dostupné z URL: <<http://www.uur.cz/images/1-uzemni-planovani-a-stavebni-rad/teorie-a-vyzkum/EEIP.pdf>>.
- DURDÍK, Petr, 2013a. *Veřejný prostor, veřejná prostranství*. Sborník z konference AUÚP, Znojmo 21.–22. 11. 2013. Brno: Ústav územního rozvoje. ISBN 9788087318270.
- Evropská charta participativní demokracie v územně plánovacích procesech. ECTP-CEU 2016*. Schválena v Dublinu 17. října 2015. Ministerstvo pro místní rozvoj ČR: Praha. Ústav územního rozvoje: Brno: 2017. ISBN 978-80-87318-59-1. Dostupné z URL: <<http://www.uur.cz/default.asp?ID=5007>>.
- HNILIČKA, Pavel. *Sídelní kaše: otázky k suburbánní výstavbě rodinných domů*. 1. vyd. Brno: Vydavatelství ERA, 2005. 131 s. ISBN 80-7366-028-8.
- Charta územního plánování. Víze pro evropská města a regiony 21*. Schválena v Barceloně 22. dubna 2013. Ministerstvo pro místní rozvoj ČR: Praha. Ústav územního rozvoje: Brno: 2015. ISBN 978-80-87318-33-1. Dostupné z URL: <<http://www.uur.cz/default.asp?ID=4754>>.
- KOUTNÝ, Jan a kol. *Koncepce a obnova veřejných prostorů města*. Závěrečná zpráva. Výzkumný úkol č. FR580262 Fondu rozvoje vysokých škol 1998. Vysoké učení technické: Brno, 1998.
- LYNCH, Kevin. *Obráz města. The Image of the City*. 1. vyd. Praha: BOVA POLYGON, 2004, 224 s. ISBN 80-7273-094-0.
- MAIER, Karel. *Názvosloví a příklady metodiky užívané pro zpracování regulačních plánů*. Praha: FA ČVUT, 2001. Materiál z výzkumného úkolu MSM 210000026 „Proměny urbanismu“.
- MORKUS, Josef. *Územní studie veřejného prostranství*. Metodický návod. Ministerstvo pro místní rozvoj, odbor územního plánování: 2018. [cit. 7. 3. 2019]. Dostupné z URL: <<http://www.uur.cz/default.asp?ID=4633>>.
- NORBERG-SCHULZ, Christian. *Genius loci: k fenomenologii architektury*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1994. 222 s. ISBN 80-207-0241-5.
- Politika architektury a stavební kultury České republiky*. Praha, Brno: 2015. ISBN 978-80-87147-83-2 (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR. Praha). ISBN 978-80-87318-34-8 (Ústav územního rozvoje. Brno). Dostupné z URL: <<http://www.uur.cz/?id=4743>>.
- ROZMANOVÁ, Naděžda a kol. *Principy a pravidla územního plánování. Kapitola C – funkční složky. C.10 – Veřejná prostranství*. Brno: Ústav územního rozvoje, 2015. [cit. 2. 9. 2017]. Dostupné z URL: <<http://www.uur.cz/default.asp?ID=2571>>.
- ROZMANOVÁ, Naděžda, GAJDÍKOVÁ, Zuzana. *Principy a zásady urbanistické kompozice v příkladech*. Praha, Brno: 2016. ISBN 978-80-7538-073-9 (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR). ISBN 978-80-87318-49-2 (Ústav územního rozvoje). Dostupné z URL: <<http://www.uur.cz/default.asp?ID=4911>>.
- Slovník pojmů* [on-line]. Katedra urbanismu a ÚP, Fakulta stavební ČVUT: Praha, 2016 [cit. 29. 8. 2017]. Dostupné z URL: <[http://www.uzemi.eu/vystupy/slovník-pojmu.html?char=\\_](http://www.uzemi.eu/vystupy/slovník-pojmu.html?char=_)>.
- Vyhláška č. 501/2006 Sb., o obecných požadavcích na využívání území, ve znění pozdějších předpisů*.
- Význam genia loci památkových míst pro rozvoj cestovního ruchu*. Mezinárodní seminář ve Slavonicích, pořádaný Ústavem územního rozvoje ve spolupráci s městem Slavonice a Mezinárodní federací pro bydlení a územní plánování (IFHP). Ústav územního rozvoje: Praha, 2001.
- Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů*.
- Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů* (včetně zákona č. 225/2017 Sb., který nabývá účinnosti dnem 1. 1. 2018)
- ZELENKA, Josef, PÁSKOVÁ, Martina. *Výkladový slovník cestovního ruchu*. Praha: Linde Praha, 2012, 768 s. ISBN 978-80-7201-880-2.







## 7. OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

Tato příloha obsahuje zpětnou vazbu s příklady dobré praxe z oblasti tvorby veřejných prostranství. Příklady uvádíme jednak za účelem potvrzení závěrů učiněných v textu, jednak jako možnou inspiraci. Jedná se o ukázky úprav veřejných prostranství, které vykazují dobrou kvalitu řešení, nápaditost, účelnost, pohodu a přívětivost přijatelnou pro uživatele území a současně i možnost dobré údržby.

*Fotografie: Hana Šimková*



Výjimečný prostor a atraktivní lákadlo – veřejné prostranství, plocha vymezená okolní historickou zástavbou. Dominantou náměstí je kašna Parnas z konce 17. století. (Brno, Zelný trh)



Holistický souhrn hmatatelných i nehmatalných projevů historie i současnosti lokality, jedinečný a neopakovatelný. Atmosféra, „duch místa“, jak ji lidé prožívají. Kvalitní založení a údržba je základem úspěchu. (Kroměříž, ulice Gen. Svobody)



Historické náměstí. Měšťanské a kapitulní domy s podloubími si dodnes povětšinou dochovaly raně barokní fasády i typický renesanční vzhled. V podloubí najdeme restaurace, obchůdky, galerie, ale i možnosti oddechu a příjemného posezení. (Kroměříž, Velké náměstí)





Park v místech bývalé synagogy. Od Věžní ulice je prostranství odděleno fragmentem městských hradeb. V prostoru parku je kromě zpevněných ploch také umělé jezírko s šachtou na přívod vody a zvlněné plochy zeleně. Celému prostranství vévodí socha Gustava Mahlera.  
(Jihlava, Park Gustava Mahlera)



Park, který je oázou klidu ve městě. Nacházejí se v něm desítky rostlinných druhů. Dominantou jsou dvě jezírka, překlenutá dřevěným můstkem. Zde se s oblibou fotografují místní svatebčané.  
(Litoměřice, Park Václava Havla)



Zdařilá realizace parku. Původní „lesopark“ je po rekonstrukci vzdušný, mnoho stromů bylo vykáceno, křoví úplně vymizelo, rozbité chodníky dostaly nový povrch, vznikly nové trasy po celém parku.  
(Litoměřice, Jiráskovy sady)





Překvapení v podobě monumentální bronzové jezdecké sochy. Známořuje prý podobu moravského markraběte – lucemburského Jošta, sedícího na převysokém oři. Umělecké dílo je možná kontroverzním; kůň prý není žádný kůň, ale žirafa... Přesto je krásný a vyhledávaný. (Brno, Moravské náměstí s kostelem sv. Tomáše a Moravskou galerií)



Významný vodní prvek. Fontána před hudební fakultou JAMU. (Brno)



Podzemní garáže a unikátní světelná fontána ve tvaru divadelní opony, která hraje barvami a vytváří zajímavé obrazce. Prostor slouží jako odpočinková zóna uprostřed rušného města. (Brno, park u Janáčkova divadla)





Město je velmi dobře zachované a celoročně láká řadu turistů. Neopakovatelná atmosféra místa. Rekonstrukce a revitalizace pěší zóny v centru města zahrnuje rekonstrukci povrchů chodníků a vozovek, rozšíření veřejné zeleně (stromořadí a solitérní stromy), obnovu a doplnění základního mobiliáře. (Cheb, provázání pěší zóny s městskou památkovou rezervací)



Jedinečné centrum nejrůznějších společenských aktivit, místo pro střetávání napříč generacemi a okruhy zájmů. (Veselí nad Moravou, Panský dvůr – Centrum Veselka)



Park připomíná historii. Nachází se zde trvalá expozice pravěkých dějin – pavilon Antropos, se kterým koresponduje moderní dětské hřiště. Atrakce v něm připomínají pravěk. (Brno, Park v Pisárnkách)



Duch místa – genia loci určitě podpořilo výtvarné dílo. Součástí veřejného prostranství je plastika „Pocta T. A. Edisonovi“ autora Tomáše Medka. Thomas Alva Edison v roce 1882 elektrifikoval dnešní Mahenovo divadlo a Brno se tak stalo prvním městem v Evropě, které mělo divadelní budovu vybavenou elektřinou. (Brno, Malinovského náměstí)





Představte si letní vedro. Jako oáza působí stín, vržený zajímavou instalací barevných deštníků v profilu ulice. Ulice se proměnila a vědomě dává lidem příjemné klima a současně oživuje veřejný prostor. Nijak nenarušuje zástavbu. Není to problém, je to nápad a příležitost ke zlepšení. (Brno, ulice Česká)



Spolu s celkově opravenou ulicí se objevily podivuhodné ruce. Lidi na ně koukají, líbí se jim, ale nechápou, k čemu vlastně jsou. Buď jde o umělecké dílo, či velmi abstraktní držák na kola. Každopádně zpříjemní ulici a je to pěkné. (Brno, ulice Joštova)





|                                           |                                                                                                                        |
|-------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Název publikace:                          | VEŘEJNÁ PROSTRANSTVÍ aneb jak udělat veřejný prostor dobře<br>Implementace Politiky architektury a stavební kultury ČR |
| Vydává:                                   | Ministerstvo pro místní rozvoj ČR<br>Ústav územního rozvoje                                                            |
| Garant za Ministerstvo pro místní rozvoj: | Ing. arch. Josef Morkus, Ph.D.,<br>odbor územního plánování                                                            |
| Garant za Ústav územního rozvoje:         | Ing. arch. Naděžda Rozmanová                                                                                           |
| Zpracovala:                               | Ing. arch. Hana Šimková, Ph.D.                                                                                         |
| Grafická úprava:                          | Dle Manuálu jednotného vizuálního stylu MMR<br>upravila Ing. arch. Hana Šimková, Ph.D.                                 |
| Místo a rok vydání:                       | Praha, Brno, 2019                                                                                                      |
| Vydání:                                   | první                                                                                                                  |
| Počet stran:                              | 44                                                                                                                     |
| ISBN 978-80-7538-208-5                    | Ministerstvo pro místní rozvoj ČR                                                                                      |
| ISBN 978-80-87318-75-1                    | Ústav územního rozvoje                                                                                                 |





MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ ČR  
Staroměstské nám. 6  
110 15 Praha 1  
Tel.: +420 224 861 111  
[www.mmr.cz](http://www.mmr.cz)

ÚSTAV ÚZEMNÍHO ROZVOJE  
Jakubské nám. 3  
602 00 Brno  
Tel.: +420 542 423 111  
[www.uur.cz](http://www.uur.cz)